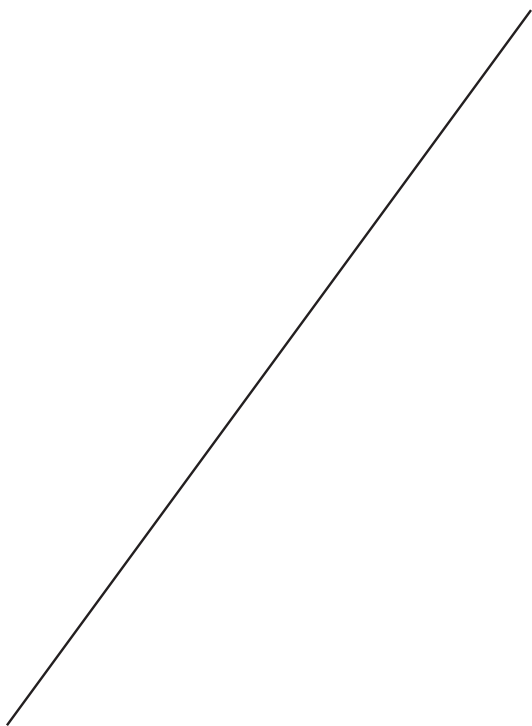

**Pavol
Rankov**
Matky

host

Matky

Brno 2013

**Pavol
Rankov
Matky**

Host

Pavol Rankov: Matky

Copyright © Pavol Rankov, Elpeka, s. r. o., 2012

Translation © Jana Faschingbauerová, 2013

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2013
(elektronické vydání)

ISBN 978-80-7294-923-6 (Formát PDF)

ISBN 978-80-7294-924-3 (Formát ePub)

ISBN 978-80-7294-925-0 (Formát PDF pro čtečky)

ISBN 978-80-7294-926-7 (Formát MobiPocket)

„A začínáme debatu o historických románech: zda se někdo vůbec může opovážit je psát. Historický román je přece o něčem, co autor nikdy neviděl. Autor, se zátěží odstupu a zralosti své doby, se může sebevíce přesvědčovat, že vše dobře *promyslel*, ale *vžít* se stejně nemůže; znamená to tedy, že historický román je především románem fantastickým?“
Alexander Solženicyn: *Souostroví Gulag II* (6. kap.)

„V bednách jsme nashromáždili všelijaké spisy a svědectví. Hrůzostrašné věci, statistiky, plány táborů a vězení, dopisy internovaných lidí, tajná rozhodnutí a — samozřejmě — výstřižky z novin. Když jsme všechny ty dokumenty posbírali, zdály se nám nesmírně vzrušující, ale bylo zvláštní, že o chvíli později už nám naše kořist připadala nezajímavá a všední.“
Ismail Kadare: *Spiritus* (První část: Chaos)

„Synu, měj se mnou slitování! Devět měsíců jsem tě nosila v lůnu, tři roky tě kojila, krmila a vychovávala do nynějšího věku. Prosím tě, dítě, pohlédni k nebi i na zemi, na všechno, co je zde vidět, a věz, že to Bůh udělal ne z toho, co bylo, a že i lidský rod takto povstal. Neboj se toho kata, ale buď hoden svých bratrů a přijmi smrt, abych z Božího slitování dostala s tvými bratry zpět i tebe.“
Druhá kniha Makabejská (2 Mak 7, 27—29)

„Coura,“ zašeptala žena. „Přímo pod matčinou střechou se... s bolševikem.“

Přitiskla ke klíčové dírce druhé oko, jako by doufala, že takhle uvidí v tmavém pokoji přijatelnější obraz. Ale zase měla před sebou jen siluety nahých těl. Vztekla se kousla do rtu. Pak se pomalu narovnal. Její pohled padl na lesklé ozdoby zavěšené na jedličce, visící nad kuchyňským stolem. Zdálo se jí, že jedna z koulí by mohla z konce větvičky spadnout. Posunula ji. Přešla temnou místností k lavici, ale nesesla si. Hleděla na dveře pokoje jako na hranici. Nevěděla však, jestli tuto hranici překročit nesmí, nebo naopak musí.

Za chvíli se několika ráznými kroky vrátila ke dveřím. V okamžiku, kdy její prsty sevřely kliku, zase zaváhala. Ruku pomalu odtáhla a utřela si ji do zástěry, jako by se dotkla něčeho nečistého. Znovu prošla kuchyní a sesunula se na lavici. Dřevo zaskřípalo. Žena se napjatě podívala na dveře, ale když se neotevřely, pohrozila směrem k nim pěstí a znechuceně zasípala: „Jako zvěř v říji. Nic vás nevyruší.“

Zavrtěla hlavou a vzdychla.

„Jenže tohle je můj dům,“ řekla už téměř nahlas. „A moje dcera.“

Dívka přejížděla tváří po mužově hrudi. Tvrdé chlupy ji lechtaly na rtech. Vdechovala ostrou mužskou vůni. Když se dostala k podpaží, odtáhla se: „Musíme vymyslet, jak tě vykoupeme, aby si maminka ničeho nevšimla.“

„Što?“ zeptal se muž.

„Vykoupu si tě. Umyju.“

„Meňa myť nado?“ smál se muž. „Vozmu sněh...“

„Kdepak sněh! Vykoupu si tě v teplé vodě jako děťátko.“

„Děťátko?“ zopakoval muž.

Zvedl se na lokti, aby dívce viděl do tváře. Prohlížel si ji v bledém měsíčním světle, které pronikalo dovnitř malým oknem.

„Kogda vojna zakončitsja, i děťatko budět.“

Dívka vyprskla smíchy, dlaň si tiskla na ústa, aby ztlumila chichot.

„Imja pervovo malčika budět Alexej,“ šeptal muž. „V našej semje vseгда tak byvajet, pervyj malčik Alexej. Alexej Alexejevič.“

„U nás se zase dcera vždycky jmenuje po matce Zuzana. Alexej a Zuzana.“

Dívka se otočila na bok a přitiskla se k muži. Pokrčenou nohu mu položila na břicho.

„A kdy už skončí válka?“

„Kogda my ubjom vseh němcev!“

„Všechny doufám ne! Dole ve městě taky žijí Němci, a to jsou dobří lidé.“

Muž ji políbil. Najednou vstal a přitiskl tvář k oknu.

„Němci!“ vykřikl.

Otevřel okno a nahý se protáhl ven. Dívka za ním vystrčila samopal.

Za zlomek vteřiny se otevřely dveře a do pokoje vběhla matka.

„Zavři okno, ty náno. Němci jdou!“

Dívka však jen stála. Sepjala ruce a její rty už šeptaly první slova modlitby. Matka ji odstrčila, přiskočila k oknu a zavřela ho. Spěšně posbírala rozházené části ruské uniformy.

„Halt!“ ozvalo se zvenčí.

Vzápětí zazněly výstřely a povely v němčině. Dívka přitiskla tvář k oknu, ale matka ji zase odtáhla.

„Ty hloupá, obleč si košili a lehni si! Dělej, jako že spíš. Nikdy jsi ho neviděla. S tímhle nemáme nic společného.“

Střelba neustávala.

Dívka klečela nahá na posteli s hlavou položenou až na kolenou a mechanicky se modlila.

„Bohorodičko, vyslyš mě a pomoz. Bohorodičko, vyslyš mě a pomoz. Bohorodičko, vyslyš mě a pomoz,“ opakovala.

Matka se s náručí plnou vojenského oblečení dívala na její nahá záda.

„Vyslyš hříšnici a pomoz bolševikovi?!“ šeptla nazlobeně. „Ještě že se toho nedožil otec.“

Setkaly se očima. V tu chvíli si obě dvě uvědomily, že výstřely už utichly.

„Maminko, oni mi ho zabili,“ zašeptala dívka.

Pomalu, jako dítě, které si uvědomuje svou bezmoc, si dívka lehla. Matka si sedla na okraj postele a tlustou peřinou přikryla dceřinu nahotu.

Hřbetem ruky ji pohladila po tváři.

„Němci můžou přijít každou chvíli. Budou nás vyslychat. O ničem nevíš! Vzbudila tě střelba. Jeho oblečení hodím do šporheltu. A ty už se konečně obleč, poběhlice!“

Za svítání vyšla matka na dvůr. Vzala z kůlny lopatu a začala odhazovat sníh. V noci ho trochu připadlo, ale stopy pod dceřiným oknem byly stále viditelné. Několikrát zaryla lopatou, až se dostala na zem.

Přitiskla tvář na sklo. Dcera stále ještě klečela u postele a modlila se.

Potom se žena vydala po stopách. Strídavě sníh odhrnovala nebo házela na malé kupky. Tak se dostala přes dvůr a zahradu až k plotu. Jedna laťka byla vylomená. Žena ji zvedla a vši silou jí mrštila k velké hromadě nařezaného dříví u chléva.

„Tuhle díru máme v plotě už několik let, Herr Offizier. Nemůžu se dostat k tomu, abych to opravila. Znáte to, když je žena bez muže, na hospodářství je to znát. Psí život, pane důstojníku. Hundeleben, Herr Offizier. Frau ohne Mann... Der Frau ohne das Mann...,“ připravovala si, co řekne Němcům.

Hodila ještě několik lopat sněhu ze zahrady na stopy za plotem. Potom její pohled upoutalo cosi na stráni.

„Bože můj,“ zašeptala, „dej, ať se mi to jen zdá.“

V dálce trčelo ze sněhu něco našedivělého.

Chalupa stála na okraji vesnice. Bylo docela možné, že kromě ní a německých vojáků zatím nikdo jiný o mrtvém těle ve sněhu nevěděl. Z ostatních chalup nebylo na stráň vidět a chodit do lesa na dříví teď bylo zakázané. Žena si řekla, že pokud ho Němci do poledne neodnesou, vydá se za farárem a poprosí ho o pomoc. Věci okolo pohřbívání jsou přece jeho starost. Dceři neřekne nic. Zakázala jí vycházet z domu a ještě jednou jí to zopakuje. A musí zadržet každého, kdo by chtěl jít k mrtvole okolo jejich oken. Dceru ochrání. Je ještě mladička, časem zapomene. Zostudila se, ale to se stalo i jiným. Válka už brzy skončí a děvče se zakouká do jiného. Najde si někoho, kdo umí odpouštět. A tohle všechno zůstane jen v nejtajnějších vzpomínkách, ukryté jako pod sněhem.

Žena se ještě na chvíli zahleděla na stráň, ale její pozornost teď upoutalo vzdálené zahřmění. Bouřka v prosinci ji překvapila. Potom zahřmělo znovu a ona si najednou uvědomila, že o tomto hřmění mluvily včera ženy po mši. Kanonáda. Blíží se fronta. Žena se pokřižovala.

Slunce svítilo ještě slabě, ani do oběda nemohlo vysušit zem nasáklou nočním deštěm. Zuzana klečela v mokré trávě. V rukou držela otevřenou knihu, přestože modlitbu za mrtvého manžela už znala nazpaměť. Oči červené od pláče upírala na velkou hromadu nedávno navršené hlíny.

Německá komandatura farářovi ani po velkém přesvědčování nepovolila, aby pochoval ruského partyzána do posvěcené půdy na hřbitově. Muži z vesnice museli vykopat jámu do zmrzlé země hned pod kopcem, přímo tam, kde ho zastřelili. Tělo zabalili do plachty a pohřbili v truhle narychlo sbité z neopracovaných dřevěných prken. Hrob ale farář stejně vysvětil. Bolševik nebo nacionálsocialista, před Bohem jsme si všichni rovni, okřikl protestujícího gardistu, který na pohřbívání dohlížel.

Jakmile přešla fronta, první Zuzaninou myšlenkou bylo, že hrob se musí řádně obezdít. Věděla, že matka na to nedá ani korunu, a tak se rozhodla, že půjde za lidmi z nového národního výboru. Obávala se jenom toho, aby nechtěli přenést Alexeje dolů na hřbitov nebo nedejbože odvézt až do Sovětského svazu. Tady pod kopcem ho měla blízko. Mohla za ním chodit každý den, někdy i třikrát. To se rozumí, že se matka hněvala, bála se, co si lidé pomyslí, když Zuzana takto veřejně oplakává milence-bolševika.

Ale Zuzaně bylo všechno jedno. Za pár týdnů stejně každý uvidí, že čeká dítě. Malého Alexeje. Určitě to bude chlapec. Alexej Alexejevič. Už delší dobu hledala slova, kterými to oznámí matce.

Zuzana se pokřižovala. Už chtěla modlitební knížku zavřít, když vtom jí padl zrak dolů na pravou stránku, kde byla modlitba za zemřelé rodiče. Napadlo ji, že by se mohla jménem svého dítěte pomodlit za jeho otce. Jednu ruku si položila na břicho, jako by se s dítětem chtěla spojit,

a druhou pevně uchopila knihu, protože vítr začal obracet stránky.

„Bože, jenž jsi rozkázal ctít otce i matku, smiluj se nad duší mého otce...“

Když se Zuzana vracela strání k domu, všimla si, že od jejich zahrady jí jde naproti trojice mužů. Dva z nich byli sovětští vojáci, červeň nárameníků na jejich uniformách zářila v chladném březnovém slunci, třetí byl milicionář, civil s červenou páskou na rukávu, oblečený jako vesničan. Jen aby nechtěli převézt Alexeje někam pryč, blesklo jí znovu hlavou.

„Jste Zuzana Lauková?“ zeptal se milicionář, když se setkali uprostřed louky.

„Ano, vždyť to víte,“ odvětila Zuzana.

Muž pohrdavě našpulil rty: „Musíte podat vysvětlení v jisté záležitosti. Půjдете s námi.“

Sovětští vojáci o ni téměř nejevili zájem. Šli vpředu a o něčem se živě bavili.

„Jde o Alexejův hrob?“ zeptala se Zuzana.

„Nevím,“ odpověděl muž s červenou páskou. „To vám řeknou dole v Levoči. Vemte si doklady, a jestli chcete, tak i něco na sebe. Může zase začít pršet.“

Zuzana zrychlila, aby vojáky doběhla. Chtěla zachytit co nejméně z jejich zpěvavé ruštiny, která jí připomněla Alexeje.

Když přišli k chalupě, matka už stála na dvoře.

„Co se děje?“ zeptala se.

„Ničevo,“ usmál se jeden z vojáků a máchl rukou.

„Opravdu nic,“ uklidňovala matku Zuzana. „Buďte klidná, maminko.“

„Musí podat vysvětlení v jisté záležitosti, půjde s námi,“ zopakoval milicionář svoje předchozí slova. Obrátil se k Zuzaně a nepřátelsky rozkázal: „Hybaj dovnitř pro doklady. Tak honem!“

V kuchyni Zuzana otevřela almaru a vzala odtud svůj průkaz. Zastrčila ho do modlitební knížky.

„Vy si s sebou chcete brát i ten zpěvník?“ podivil se milicionář.

„Kdybych musela čekat, budu se aspoň modlit,“ vysvětlila Zuzana.

Muž pokrčil rameny.

Zuzana vešla do pokoje, aby si vzala vlňák. Dveře zůstaly pootevřené, a tak slyšela, jak se matka ptá muže, jestli je teď už s Rusy. Muž jí řekl, že přece každý viděl, co se dělo v okolních vesnicích, když tudy procházela fronta. Rusové byli rozdivočelí a někdo musel najít odvalu, aby je haltoval. Matka se ho posměšně zeptala, jestli předtím haltoval i Němce. Muž jí řekl, aby ve vlastním zájmu držela hubu.

Zuzanu napadlo, že by přece jen nemusela chodit po Levoči jako stará babka s modlitební knížkou v ruce, a tak se převlékla do matčiny sváteční tmavomodré sukně, která měla vpředu zesponu všitou kapsičku. Do ní si knihu zastrčila.

U branky stálo ruské auto. Vojáci už seděli uvnitř a čekali, až Zuzana nastoupí. Matka ale dceru pevně objímala a tiskla ji k sobě, jako by ji ani nechtěla pustit. Milicionář nakonec musel vystoupit z auta, aby dceru od matky rázně odtrhl. Matka se rozplakala a chtěla Zuzanu znovu obejmout. Milicionář ji odstrčil a vykřikl: „Uchodi, svoloč!“

Ruští vojáci si mezi sebou vyměnili pobavené pohledy. Zuzana nastoupila a auto se rozjelo.

Zuzana chodívala z rodné vesnice do Levoče jen málokdy. Město jí pokaždé znovu učarovalo svou starobylostí krásou. Její ubohý život v Zálesné Porubě kontrastoval s krásnými městskými domy, které jako velké kamenné vzpomínky připomínaly honosný a slavný život levočských měšťanů minulých století. Zuzanu občas napadlo, že se narodila do špatné doby. Nejlepší časy už pominuly, zůstaly po nich jen tyto krásné budovy, ale ani v nich už dnes nežijí vznešení a hrdí lidé, jak by se slušelo a patřilo.

Městské velitelství Narodnovo komissariata vnutren-nich děl obsadilo dům, ze kterého byl přímý výhled na rozlehlé obdélníkové náměstí a budovu minoritského kláštera. Zuzana stála ve druhém poschodí u okna a pozorovala čilý ruch na náměstí. Sovětské vojáky po něm přecházeli rázně, zatímco domácí chodili pomaleji, jakoby opatrněji. Chodba za jejími zády byla tichá a prázdná, jen občas někdo přešel z jedné dveří do druhé. Čekala tu už dobrou půlhodinu, ale nikdo si jí nevšiml. Možná dokonce zapomněli, že si ji sem nechali předvést. Důstojník, který s ní chtěl mluvit, možná musel odejít, odvolali ho k nějaké důležitější věci, a ona tu teď bude čekat až do večera, a potom bude muset jít sama nocí až do Zálesné Poruby.

Nakonec se přece jen otevřely dveře na konci chodby. Objevila se v nich žena v civilu a ostře ji vyzvala: „Zuzana Lajukova, iditě sjuda! Bystro!“

„Jmenuju se Lauková, Zuzana Lauková,“ opravila ženu, která vcházela dovnitř vedle ní.

Zuzana se ocitla ve velké místnosti. Její větší část byla přeplněná nábytkem nanošeným a naházeným bez ladu a skladu na hromadu. Pouze u dveří byla vytvořená provizorní kancelář s psacím stolem, naproti němu stály dvě židle. Na kraji stolu byla lampa, uprostřed psací stroj. Okolo ležely rozházené papíry. Mezi oknem a dveřmi byla malá

kovová kamínka, vedle nich hromádka polen. V místnosti bylo přetopeno.

Sovětská úřednice se posadila z jedné strany stolu a pokynula Zuzaně, aby si sedla naproti. Zuzana si svlékla kabát a položila si ho spolu s vlňákem na kolena.

Úřednice se Zuzany zeptala, jestli znala sovětského partyzána Alexeje Alexejeviče Orlova.

Zuzanina tvář se na chvíli rozjasnila.

„Samozřejmě, vždyť...“ bezděčně si přitiskla ruku na podbřišek, „vždyť k nám často chodil.“

„Často?“ úřednice zvědavě zdvihla obočí.

„Často. Chodil do vesnice pro jídlo a vždycky se u nás zastavil. Bydlíme pod kopcem, v poslední chalupě. Vždycky jsem mu přidala do batohu skleničku zavařeniny nebo pár jablíček. Ale moc toho nebylo. Jsme chudé... A kromě toho, nechtěla jsem, aby si maminka něčeho všimla.“

Úřednice se zeptala, komu Zuzana říkala o Alexejových návštěvách. Zuzana odpověděla, že o tom neřekla nikomu ani slovo. Hodně lidí vědělo, že Alexej chodívá do vesnice, vždyť mu víc lidí dávalo potraviny, ale nikdo z nich nejspíš nevěděl, že chodí i za Zuzanou. Úřednice pokývala hlavou, že chápe. Potom vsunula do válce psacího stroje papír a začala psát. Občas se podívala do listin, které měla rozložené na stole. Vypadalo to, že další otázky už nemá.

„O Alexejův hrob se postaráme,“ řekla nakonec Zuzana.

Úřednice zvedla na chvíli oči od papírů.

„Obezdíme ho, napíšeme tam jméno... Rusky i slovensky, jak by se to slušelo. Ten hrob se stane památníkem války a jejích obětí.“

„Krasivaja iděja.“

Znovu se sklonila nad papíry a psala dál. Potom se postavila a poodešla k oknu. Otevřela ho a vyklonila se.

„Geňa, přiněsi odnu rubašku,“ zavolala.

Za chvíli vešel do místnosti voják s automatem přes rameno. V ruce držel starou pomačkanou flanelovou košili. Zůstal stát u dveří, jako by čekal na další rozkazy.

Úřednice si Zuzanu dlouho měřila pohledem. Potom se klidným, ale rozhodným hlasem zeptala, proč Alexeje zradila. Zuzana nechápala, o čem to mluví. Úřednice zopakovala svou otázku stejně klidně jako před chvílí. Zuzana konečně pochopila, zorničky se jí náhle rozšířily a mimoděk pootevřela ústa. Vydala tichý kvílivý zvuk, ale neřekla ani slovo. Potom si položila ruku na srdce, jako by se chystala přísahat, ale dlouho z ní nevyšlo ani slovo.

„No...“ pobízela ji úřednice.

„Já že jsem...“ koktala Zuzana, „...zradila Alexeje? Já?“

„Ty,“ hlas úřednice zůstal klidný.

„Ne. Já jsem ho nezradila... Já jsem Alexeje milovala.“

„Oj!“ zalomila úřednice teatrálně rukama. „Ona Alexeje milovala... Fašistskaja bljad!“

Úřednice ukázala na svůj stůl a řekla, že Rudé armádě se podařilo získat množství německých dokumentů. Postupně je studují. Ironicky se pousmála a zvedla jeden z papírů. Například tadyhle si fašisti zaznamenali, že v prosinci je navštívila Zuzana Lauková a informovala je o pohybu zásobovače ruského oddílu banditů. Zuzana napřáhla ruku po papíru: „Ukažte.“

„Nět!“ bouchla úřednice pěstí do stolu. „I těper snimaj bluzku.“

„Já jsem Alexeje neudala, ukažte mi ten papír!“ zvolala Zuzana ještě hlasitěji.

Ucítila, jak ji voják šťouchl do zad. Otočila se a zpozorovala, že na ni míří samopalem.

„Já jsem Alexeje neudala,“ snažila se teď vysvětlovat jemu. „Rozumíte? Já jsem ho milovala.“

„Snimaj bluzku!“ okřikl ji voják a prsty si vpředu zatahal za uniformu.